

Ljudevit JONKE

## JEZIK JE ŽIVO PAMĆENJE NARODA\*

Kad govorimo o jeziku kojim se služe tri naroda (Hrvati, Srbi i Crnogorci) i jedna etnička skupina (bosansko-hercegovački Muslimani), tada nužno upućujemo poglede, promatramo probleme i spoznaje, ocjenjujemo situacije u kojima se razvija narodni i književni jezik na čitavom području svih tih naroda. Pri tom svi možemo mnogo naučiti, možemo uspoređivati, odabirati i odbijati već prema tome da li nam je nešto korisno, dobro ili štetno. Ali, dakako, samo onda uspješno ako smo slobodni pri odabiranju i ako ocjenjujemo prema savremenim znanstvenim kriterijima i prema naprednim društvenim i političkim pogledima. U skladu s takvim shvaćanjem ja sam u ovoj rubrici skrenuo pažnju naših čitalaca i na jezičku problematiku Bosne i Hercegovine te odao priznanje najnovijim naporima koji se ondje pojavljuju da bi se osigurao normalan i organski razvoj književnog jezika bez administrativnih pritiska. Danas bih malo svrnuo pogled na jezičku problematiku u Crnoj Gori, a povod mi za to daje članak crnogorskoga književnika Branka Banjevića, objavljen pod nazivom „Jezik i društvo“ u rujanskom broju titogradskog časopisa *Stvaranje*. Taj časopis za književnost i kulturu izlazi u Titogradu već 25 godina i stekao je u tom razdoblju svojom kvalitetom znatan ugled i priznanje. Urednici su mu Čedo Vuković, Olga Perović i Milorad Stojović.

U spomenutom članku „Jezik i društvo“ Branko Banjević s oslonom na knjigu *Marks, Engels, Lenjin: O jeziku*, o kojoj je i u ovoj rubrici bilo govora, skreće pažnju na problematiku jezika u Crnoj Gori danas, u samoupravljačkom razdoblju, nakon proklamiranja jednakog prava svakog jugoslavenskog naroda na svoj književni jezik. Polazeći od postavke da je jezik vid postojanja svake zajednice i da je postojanje naroda, odnosno njegova jezika rezultat „volje“ historijskih neminovnosti, Banjević naglašava da je jezik živo pamćenje naroda, svijest o sebi. Jezik jednoga naroda, veli on, čine odnosi koji su stvarali sam taj narod. Stoga se narod ne može služiti tuđim jezikom jer tuđi odnosi su sadržani u tuđem jeziku. Od jezika se, veli Branko Banjević, mogu otuđiti pojedinci ili slojevi ili čitave klase jednog naroda, ali narod ne može zaboraviti svoj jezik, jer on upravo i jezikom postoji. Onoga trenutka kad zaboravi svoj jezik – narod prestaje postojati.

---

\* *Vjesnik*, god. XXXI, br. 8525 (10. XI 1970), str.8. Rubrika: *Razgovori o jeziku*

Čitajući misli koje književnik Banjević raspreda o jeziku naroda, razabiremo pomalo sve više da su se narodnom i književnom jeziku Crnogoraca pod utjecajem unitaristâ nanosile i još uvijek nanose neke bitne nepravde. Kao što znamo, narodni i književni jezik Crnogoraca ijekavski je govor štokavskog dijalekta, ali po Banjevićeveu članku razabiremo da se nastava toga jezika u crnogoskim školama ne izvodi po pravilima koja pripadaju Crnogorcima kao narodu. Ali pustimo njega da sâm govori: „Decenijama se pod vidom nauke o jeziku kod nas serviraju netačnosti, neistine, namjerni falsifikati, unitaristička politika, i tako čitave generacije srednjoškolskih profesora izlaze obogaljene i tu svoju oštećenost prenose srednjoškolskoj omladini u crnogorskim školama. Ova knjiga (tj. Lenjinova) trebala bi da bude obavezni priručnik nastavnicima i profesorima, a ona to neće biti jer se u našim školama još uvijek predaje po programima koji nijesu rezultat naših potreba i naših društvenih programa. To zvuči nevjerovatno ali je tako. I rekao bih – samo još u Crnoj Gori.“

Dosta od toga nazreli smo već pri sastavljanju teksta za predgovor *Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika* godine 1967. kad su unitaristički krugovi odbijali da se kao nosioci toga jezika pored Hrvata i Srba spomenu i Crnogorci. Spor oko toga pitanja izazvao je veliku buru, ali nakon duljeg vremena i razbistrio prava svakog jugoslavenskog naroda na svoj jezik, a među tim pravima je i pravo na narodno ime jezika. Ali jer se to još nije razriješilo u Crnoj Gori, Branko Banjević piše ovako ezopovski, ali ipak za poznavaoća sasvim jasno: „Jezik jednoga naroda ne živi po normama koje su priroda drugoga jezika. Demokratsko pravo jednoga naroda nije mogućnost da se odrekne svoga jezika. Jezik naroda se ne može imenovati drugim imenom jer odnosi u jeziku jesu istorijske relacije samo tog naroda. Jezik jednom narodu se ne može određivati, davati, oduzimati, odobravati, ni dopuštati. To ne može da radi nauka o jeziku.“ Sve su te misli nama Hrvatima poznate jer smo ih počeli formulirati već prije dvadesetak godina, ali za Crnogorce, kao što vidimo iz Banjevićeve članka, one su aktualne i akutne još danas. Banjević nastavlja ezopovski; ali i općeobuhvatno: „Tuđim jezikom se ne može stvarati, tuđim jezikom se ne može postojati... Narod ne može učiti svoj jezik po normama tuđega jezika. Jezik jednoga naroda ne može biti regionalan, provincijski, jer njegova metropola mora biti u njemu, mora biti on sâm... Samo jezička praksa u narodu i njegovoj literaturi određuje šta je pravilno, a šta nije.“

Simptomatično je da se i danas nakon Brionskog plenuma i nakon zakonskog priznavanja prava svakom narodu na njegov jezik mora u nekim dijelovima Jugoslavije o jeziku pisati tako ezopovski, tj. kao u nekoj basni ili bajci. To znači da unitarističke snage nisu odustale od svojeg plana i programa te i dalje djeluju u pozadini... Ali uspjeti mogu samo akcije koje se zalažu za prirodna narodna prava zasnovana na demokratskim načelima. Oslonac za to vidi i Branko Banjević u prvom redu u primjeni marksističko-lenjinističkih

principa kad kaže: „Naš jezik je naš istorijski prostor na kojem su se zbivali naši odnosi, koji su nâs stvorili. Prostor živ i aktivan. Na žalost mnogih stručnjaka za jezik, tako nam kažu Marks, Enges i Lenjin.“

Eto toliko, da bi se vidjelo kako se narodna prava ponegdje još izigravaju. Nije to miješanje u tuđe poslove, to je samo upoznavanje prilika, a o svemu tome u krajnjoj liniji odlučuje slobodno svaki narod sâm za se.